

ΑΝΑΛΥΣΗ – ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

A. Οι εικόνες ως ιστορικές πηγές

Μια εικόνα (φωτογραφία, ζωγραφικός πίνακας, λιθογραφία, γκραβούρα, γελοιογραφία, αφίσα, χάρτης κ.α.) μπορεί να αποτελεί ιστορική πηγή όσο και ένα κείμενο.

- Μπορεί, για παράδειγμα, να αποτυπώνει **το γενικό κλίμα της εποχής**, όπως ο πίνακας της σελ. 70 του σχολικού βιβλίου:

Σκηνή από καφενείο της Αθήνας. Οι Έλληνες ήδη από την ίδρυση του κράτους έδειχναν έντονο ενδιαφέρον για την πολιτική και τα καφενεία της πρωτεύουσας ήταν ο χώρος διεξαγωγής έντονων πολιτικών συζητήσεων. (Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

Ο πίνακας, όπως αναγράφεται και στη λεζάντα, απεικονίζει μια σκηνή από καφενείο της Αθήνας τα πρώτα χρόνια μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, δηλ. την περίοδο της Αντιβασιλείας και του Όθωνα. Παρέχει πληροφορίες για την καθημερινότητα της εποχής, για το καφενείο ως χώρο πολιτικών συζητήσεων, και κυρίως για τη διχοτόμηση των Ελλήνων της εποχής σε «δυτικόφιλους» και «παραδοσιακούς», η οποία αποτυπώνεται στην ενδυμασία τους και στον τρόπο που κάθονται: οι «φραγκοφορεμένοι» στην αριστερή πλευρά πίνουν μπύρα, οι «φουστανελλοφόροι» στη δεξιά πλευρά ακουμπούν χαλαρά στο τραπέζι και πίνουν ρακί. Στο κέντρο, δύο εκπρόσωποι κάθε πλευράς φαίνεται να έχουν έντονη πολιτική συζήτηση, με τον «φραγκοφορεμένο» να νοουθετεί τον φουστανελλοφόρο. Με βάση τις ιστορικές μας

γνώσεις για τα πολιτικά κόμματα της εποχής και τους οπαδούς τους, οι «εξευρωπαϊσμένοι» πρέπει να ήταν οπαδοί του αγγλικού και του γαλλικού κόμματος, ενώ οι «παραδοσιακοί», οπαδοί του ρωσικού κόμματος. Στο βάθος, Βαυαροί στρατιώτες (αποτελούσαν το ελληνικό στρατό την εποχή της αντιβασιλείας και του Όθωνα) παρακολουθούν αποστασιοποιημένοι τη σκηνή.

- Μια εικόνα μπορεί επίσης να αποτυπώνει **ένα ιστορικό γεγονός και τον αντίκτυπό του**, μέσα βέβαια από την **υποκειμενική** ματιά του δημιουργού της, όπως για παράδειγμα η λιθογραφία της σελ. 76 του σχολικού βιβλίου:

Η λιθογραφία αποτελεί λαϊκή απεικόνιση των γεγονότων που συνδέονται με την επανάσταση του 1862, που, όπως γνωρίζουμε, οδήγησε στην έξωση του Όθωνα από την Ελλάδα. Στο κέντρο, η Ελλάδα προσωποποιημένη (συνηθισμένος συμβολισμός των λαϊκών εικόνων της εποχής) κρατά κλαδί δάφνης, (συμβολισμός νίκης και δόξας), ενώ με το άλλο χέρι δείχνει έναν άγγελο (συμβολισμός της ευλογίας του Θεού στην επανάσταση) και πατά σε ταφόπλακα στην

Λαϊκή απεικόνιση της ηγεσίας της προσωρινής κυβέρνησης, που συγκροτήθηκε αμέσως μετά την κατάργηση της βασιλείας του Όθωνα, στην οποία αντικατοπτρίζεται το κλίμα της εποχής. (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη)

οποία είναι γραμμένη η φράση «να ταφώσι τα πάθη». Δεξιά, οι τρεις ηγέτες της προσωρινής κυβέρνησης (Κανάρης, Βούλγαρης, Ρούφος) ορκίζονται ακουμπώντας σε ένα σπαθί, που μπορεί να συμβολίζει τη δικαιοσύνη και την τομή με το πολιτικό παρελθόν. Η παρουσία του πλήθους που επευφημεί απεικονίζει τη συμφωνία του λαού με την επανάσταση. Με βάση τις ιστορικές μας γνώσεις, η επανάσταση του 1862 ήταν αποτέλεσμα της δυσάρεσκιας διάφόρων κοινωνικών ομάδων (στρατιωτικών, αποφοίτων πανεπιστημίου, ανώτερων στρωμάτων), που κορυφώθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1850. Η Ακρόπολη στο βάθος, συμβολίζει την αντίληψη για την ιστορική συνέχεια του ελληνισμού, αλλά και την προσήλωση στο ιδανικό της δημοκρατίας.

B. Βήματα για το σχολιασμό εικόνας σε συνδυασμό με τις ιστορικές μας γνώσεις

- 1. Διαβάζουμε προσεκτικά την ερώτηση**, για να εντοπίσουμε τα ζητούμενα.
- Ανακαλούμε τις ιστορικές μας γνώσεις, δηλαδή **επισημαίνουμε το απόσπασμα ή τα αποσπάσματα του σχολικού βιβλίου** που σχετίζονται με τα ζητούμενα της ερώτησης.
- 3. Μελετούμε προσεκτικά την εικόνα**, ακολουθώντας την εξής πορεία:
 - α) Προσδιορίζουμε **το γεγονός ή τη χρονική περίοδο στην οποία αναφέρεται**, για να τη συσχετίσουμε με τις ιστορικές μας γνώσεις. (Συχνά η εικόνα συνοδεύεται από **λεζάντα**, η οποία μας βοηθάει στο χρονικό και θεματικό εντοπισμό).
 - β) Εντοπίζουμε τα **ιστορικά πρόσωπα** που τυχόν απεικονίζονται (π.χ. πολιτικά πρόσωπα).
 - γ) Εντοπίζουμε τους **συμβολισμούς** που τυχόν υπάρχουν (π.χ. το συμβολισμό της Ελλάδας, που συχνά στις λαϊκές εικόνες απεικονίζεται με τη μορφή γυναίκας με αρχαιοπρεπή ενδυμασία).
 - δ) Προσπαθούμε να εξετάσουμε **τη γενική λειτουργία της εικόνας**, καθώς και **το στόχο και τις προθέσεις του δημιουργού της**, όσο είναι αυτό δυνατόν. Για παράδειγμα: ο δημιουργός μιας **λαϊκής λιθογραφίας** έχει στόχο να αποτυπώσει **το λαϊκό αίσθημα** για ένα γεγονός (βλ. παραπάνω, τη λιθογραφία που απεικονίζει την προσωρινή κυβέρνηση μετά την εκδίωξη του Όθωνα): οι πολιτικές **αφίσες** συνήθως έχουν **προπαγανδιστικό χαρακτήρα** (π.χ. προπαγανδίζουν τις θέσεις ενός κόμματος): μια **γελοιογραφία** από εφημερίδα της εποχής μπορεί να έχει ως στόχο να **στηλιτεύσει μέσω της σάτιρας την πολιτική κατάσταση**, αλλά και να **γελοιοποιήσει έναν πολιτικό** της αντίπαλης παράταξης από αυτήν που υποστηρίζει η εφημερίδα (βλ. τη γελοιογραφία με τον Τρικούπη στη σελ. 85 του σχολικού βιβλίου).
- 4. Συγγραφή της απάντησης:**
 - α) **Πρόλογος:** Εισαγωγή – Γενική αναφορά στο εικονιζόμενο γεγονός ή στην εποχή στην οποία αναφέρεται η εικόνα.
 - β) **Περιγραφή της εικόνας** – αναφορά στα **πρόσωπα** που απεικονίζονται – **ανάλυση συμβολισμών, λειτουργίας** εικόνας. (*)
 - γ) **Ερμηνεία των προθέσεων του δημιουργού της εικόνας** (εφόσον η εικόνα προσφέρεται για κάτι τέτοιο), π.χ. αν η εικόνα εκφράζει το λαϊκό αίσθημα, αν είναι προπαγανδιστική, κ.λπ. (*)
 - δ) Συσχετισμός του περιεχομένου της εικόνας με τα σχετικά αποσπάσματα του βιβλίου. (*)
 - ε) **Επίλογος:** Γενικά συμπεράσματα από το συσχετισμό ιστορικών γνώσεων-εικόνας ή αναφορά στα ιστορικά δεδομένα/γεγονότα που ακολουθούν αυτά της κυρίως απάντησης.

(*) Η σειρά των β), γ), δ), μπορεί να είναι διαφορετική ανάλογα με την εικόνα, δηλαδή μπορεί να είναι πιο πρόσφορο να παραθέσουμε πρώτα τα αποσπάσματα του βιβλίου και στη συνέχεια να αναλύσουμε την εικόνα. Μπορούμε επίσης να κάνουμε **σύνθεση** (όπως και στις κειμενικές πηγές).

Προσοχή

Χρησιμοποιούμε κι εδώ, όπως και στην ανάλυση παραθεμάτων, **μεταβατικές φράσεις** όπου χρειάζεται.

Σημείωση

- Αν η ερώτηση, εκτός από την εικόνα περιλαμβάνει και παράθεμα, αναπτύσσουμε πρώτα το παράθεμα σε συνδυασμό με τις ιστορικές μας γνώσεις και στη συνέχεια σχολιάζουμε την εικόνα.

Γ. Παράδειγμα σχολιασμού εικόνας

Με βάση τη γελοιογραφία για την πολιτική του Χ. Τρικούπη και του Θ. Δηλιγιάννη και τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε στα αίτια της κρίσης εμπιστοσύνης των πολιτών προς τα κόμματα στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αι.

Πρόλογος:

Στα τέλη του 19^{ου} αι. και ειδικά μετά την πτώση του 1893, τα δύο κόμματα που είχαν κυριαρχήσει στην πολιτική ζωή, το τρικουπικό και το δηλιγιαννικό, έχασαν την εμπιστοσύνη των πολιτών. Η γελοιογραφία από τον τύπο της εποχής αποτελεί ένα καυστικό σχόλιο για την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε.

Σχολιασμός εικόνας:

Απεικονίζεται η Ελλάδα με τη μορφή γυναίκας που φορά αρχαιοελληνικό ένδυμα, δηλωτικό της αντίληψης για την ιστορικότητα και τη διαχρονικότητα του ελληνικού έθνους. Το βασιλικό στέμμα παραπέμπει στο πολίτευμα, που τότε ήταν βασιλευσμένη δημοκρατία (Σύνταγμα 1864). Με καθένα από τα χέρια της τραβά το αυτί του Τρικούπη και του Δηλιγιάννη, επιπλήττοντάς τους με τον τρόπο αυτόν για την πολιτική τους και κατηγορώντάς τους ότι προκάλεσαν δεινά στη χώρα και ότι είναι «οι αίτιοι της καταστάσεώς μας», όπως εύγλωττα δηλώνεται στη λεζάντα της γελοιογραφίας. Οι δύο πολιτικοί απεικονίζονται σκυφτοί, σαν δυο ανάκανα ανθρωπάκια, που όχι μόνο οδήγησαν τη χώρα σε αδιέξοδο, αλλά και δεν μπορούν να κάνουν τίποτα για να διορθώσουν την κατάσταση.

Συσχετισμός εικόνας - πληροφοριών βιβλίου:

Η γελοιογραφία εκφράζει το λαϊκό αίσθημα, απηχώντας τη δυσαρέσκεια των πολιτών για την κυβερνητική πολιτική των δυο μεγάλων κομμάτων. Κατά την περίοδο της διακυβέρνησης της χώρας από τον Χαρίλαο Τρικούπη ... ήταν διοικητικού χαρακτήρα (π.χ. αποκέντρωση) (σελ. 86-87 βιβλίου).

Επίλογος

Το πολιτικό αδιέξοδο, που απεικονίζεται και στη γελοιογραφία, οδήγησε στην εκδήλωση του κινήματος του Στρατιωτικού Συνδέσμου το 1909 στο Γουδί, που αποτέλεσε τομή στην πολιτική ιστορία της Ελλάδας γενικότερα και των πολιτικών κομμάτων γενικότερα, εκφράζοντας τη λαϊκή απαίτηση για μεταρρυθμίσεις.